

سياست پژوهي

در حوزه آب

به نام پروردان بخشاینده

سیاست پژوهی در حوزه آب

تهیه کننده:

انوش نوری اسفندیاری

انديشكده تدبير آب ايران
اتاق بازرگاني، صنايع، معادن و كشاورزي كرمان

سياست پژوهی در حوزه آب

تهیه کننده: انوش نوری اسفندیاری

صفحه آرایی: سید احمد حسینی

چاپ اول - پائیز ۱۳۹۴

کلیه حقوق این مقاله، محفوظ و متعلق به اندیشکده تدبیر آب ایران است.

استفاده از مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

نشانی: تهران، خیابان کریم خان، خیابان نجات‌اللهی شمالی، روبروی بیمارستان محب یاس،

پلاک ۲۱۲، طبقه ۴، واحد ۴. تلفن: ۸۸۹۴۷۳۰۰ - ۸۸۹۴۷۴۰۰

www.iwpri.ir

اندیشکده تدبیر آب ایران در سال ۹۱ به عنوان یکی از زیرمجموعه‌های کمیسیون کشاورزی و آب اتاق بازرگانی و صنایع و معادن و کشاورزی کرمان تأسیس گردید. اهداف اصلی اندیشکده عبارتند از توسعه ظرفیت‌ها و فراهم‌آوردن فضای تعامل و گفت و گو میان ارکان مختلف جامعه، محیط کسب و کار و تشکیلات بخشی و فرابخشی مدیریت آب در کشور در مسیر بهبود حکمرانی آب.

فهرست مطالب

۱. موانع استفاده از علوم اجتماعی در سیاستگذاری‌ها ۱
۲. سیاست پژوهی و رفع موانع ۵
۳. برقراری ارتباط ۱۱
۴. نتیجه‌گیری ۱۵
۵. منابع ۱۹

موانع استفاده از علوم اجتماعی در سیاستگذاری‌ها

«تا زمانی که مطالعات و پژوهش‌های آب کشور بیشتر جنبه‌های فنی و سازه‌ای دارند، چندان به کار سیاست‌گذاری‌ها نمی‌آیند.»

انتظار می‌رود که این گزاره در میان مدیران و کارشناسان حوزه آب موافقان زیادی پیدا کرده باشد. اما معلوم نیست که پیش‌شرط دیگر در این زمینه یعنی ضرورت اتکای سیاست‌گذاری‌ها به مستندات تخصصی علوم اجتماعی، طرفدار زیادی داشته باشد. هنوز هستند شمار بسیاری از مدیران آب که معتقدند بسیاری از معضلات اجتماعی را می‌توان با دانش شهودی مدیریت کرد. در مقام سیاست‌گذاری هم به تبع مدیران و مسئولین اجرایی آب به همین دانش شهودی و عقل سلیم اکتفا می‌شود. اما درباره موضوعات تخصصی مهندسی و سازه‌ای در میان مدیران و سیاست‌گذاران کشور چنین ادعایی وجود ندارد. بنابراین قبل از هر چیز باید برای نظام سیاست‌گذاری کشور این شناخت و اعتقاد مسجل شود که اکنون ماهیت مسائل و مشکلات اجتماعی آب پیچیده‌تر از آن شده که بتوان آنها را فقط با کمک «عقل سلیم» و «ذوق لطیف» مدیران و سیاست‌گذاران حل و فصل کرد. یعنی تعریف مسایل اجتماعی مرتبط با آب و چاره‌جویی درباره آنها به طور جدی و تخصصی جنبه‌های نهادی و اقتصادی پیدا کرده

است. در این صورت، چاره کار اصلاح سیاست‌های مطالعاتی و پژوهشی با هدف پاسخگویی به نیازهای واقعی و دوراندیشانه سپهر سیاست‌گذاری^۱ است.

با به وجود آمدن چنین زمینه و افق فکری، برای سیاست‌گذاری‌های مشخص مانند نرخ‌گذاری و تعرفه آب، بازار آب، مشارکت بخش خصوصی و عمومی، مشارکت نهادی گروداران^۲ در فرایند تصمیم‌گیری و اجرا و مدیریت تعارضات آبی، تقاضای واقعی برای این گونه پژوهش‌ها پدیدار خواهد شد. اما فقط تعریف طرح‌های پژوهشی علوم اجتماعی کافی نیست و باید به فکر اصلاحات نهاد پژوهشی، تجهیز منابع و به کارگیری نیروهای کارا و ذیصلاح در قلمرو پژوهش بود. البته همه این اقدامات از نشانه‌های حرکت امیدوارکننده در این مسیر است. اما باز هم تضمینی برای استفاده از نتایج این پژوهش‌ها وجود ندارد، یعنی هنوز هم شرایط کافی فراهم نمی‌شود. چگونه می‌توان این اطمینان را به وجود آورد؟ این جستار در جستجوی شروط اضافه‌تری است تا بتواند به نحو بهتری شرایط کفایت را تبیین کند.

عبارات فوق نباید به معنی نبود هیچ‌گونه پژوهش اجتماعی داخلی در حوزه آب و یا بی‌فایده‌بودن پژوهش‌های مربوط به سایر کشورها (به ویژه کشورهای در حال توسعه با شرایط اکولوژی-اجتماعی مشابه) تلقی شود. پس مشکل اصلی تصمیمات بدون پشتوانه علمی و تخصصی موجود از کجا سرچشمه می‌گیرد؟ زمانی که در سیاست‌گذاری از دستاوردهای گسترده پژوهشی جهانی و یافته‌های اندک ملی استفاده‌ای نمی‌شود، ما ممکن است با دو نوع کاستی و مانع عمده روبرو باشیم: موانع

۱- منظور از سیاست، برنامه اقدامی است سنجیده برای هدایت تصمیمات و رسیدن به نتیجه یا نتایج منطقی (Sipilä, ۲۰۰۹). منظور از سیاست‌گذاری فرایندی است که برای تهیه این «برنامه» در نظر گرفته می‌شود.

۲- اصطلاح گروداران توسط آقای دکتر کامران داوری- دانشیار دانشگاه فردوسی مشهد- معادل فارسی Stakeholders استفاده شده است.

طرف سیاست‌گذاران و موانع مربوط به طرف پژوهش‌ها و پژوهش‌گران. موانع طرف سیاست‌گذاران، مشغولیات و درگیری‌های روزمره و عدم دسترسی آسان به یافته‌های علمی - پژوهشی و موانع طرف پژوهش، ساده‌اندیشی در ارائه توصیه‌ها و فاصله زیاد میان وضع موجود و وضع مطلوب و بلا تکلیف بودن اقدامات در فاصله این برزخ است. البته روندهای موجود نشان می‌دهد که موانع طرف سیاست‌گذار تا حدودی تخفیف یافته و ضرورت‌های توجه به اهمیت پژوهش قبل از تصمیم‌گیری، خود را در شرایط سخت و دشوار امروز نشان داده است. اما هنوز اعتماد کافی به پژوهش‌گران و پژوهش‌ها ایجاد نشده است. چگونه می‌توان این اعتماد را ایجاد یا تقویت کرد؟ به طور دقیق‌تر اگر بخواهیم به فصل مشترک موانع و کاستی‌های دو طرف پژوهش پاسخ بگوئیم، روی چه نکاتی باید انگشت گذاشت؟

سیاست پژوهی و رفع موانع

سیاست پژوهی روش علمی و محققانه نوعی پژوهش در امر سیاست گذاری است (۲۱). این سیاست گذاری می تواند در حوزه مربوط به بخش خصوصی باشد یا در حوزه سیاست های عمومی که در مدیریت دولتی به آن معمولاً خط مشی می گویند. این روش با ژرفانگری، توصیه های علمی مناسبی به سیاست گذاران ارائه می کند. این توصیه ها مبتنی بر رعایت اصول روش شناسی و تحلیلی، مفاهیم و فرضیه ها، مفهوم سازی، گردآوری اطلاعات، تحلیل و نتیجه گیری خاصی است که در ذیل به برخی از آنها اشاره می شود.

- مسئله محوری

اساساً سیاست پژوهی، فرایند انجام پژوهش یا تحلیل درباره مشکل اساسی جامعه است. در سیاست پژوهی به این موضوع (مشکل اساسی جامعه) از ابتدا تا انتهای کار پژوهش توجه ویژه ای می شود. این تلاش از طریق تبدیل یافته های اولیه به «مسئله اجتماعی» با روش شناسی خاصی به سرانجام می رسد. در پژوهش های معمول (سنتی) این موضوع ممکن است بنا به تلقی و درک مختصر پژوهش گر از مسئله (خواه مسئله داخلی

یا بین‌المللی) برگزار شود. اما در سیاست‌پژوهی درک پژوهش‌گر از مسئله در تعامل با کنشگران حوزه مورد نظر دگرگون می‌شود.

در سیاست‌پژوهی تأکید بر این است که مسئله پژوهش لزوماً باید در قالب مدل مقدماتی تعریف مسئله، نظم و انتظام مناسبی پیدا کند. منظور از انتظام مناسب، مشخص کردن تعریف‌ها، مفروضات، ارزش‌ها و علل مفروض حول محور مسئله اجتماعی است (۱). مثلاً کشور در حال توسعه و کم‌بارش ایران در بسیاری از مناطق با عدم تعادل عرضه و تقاضای آب روبرو است و این عدم تعادل باعث موانعی در توسعه جامعه شده است. اما لزوماً موجه نیست که دلیل این مشکلات فقط در کمبود آب جستجو شود تا با صرف هر هزینه گزافی چاره کار در عرضه بیشتر آب باشد، چون ممکن است مشکلات اصلی در تخصیص و استفاده بهتر از آب باشد. توسعه مدل مسئله برای تخصیص بهتر آب در سیاست‌پژوهی برای سیاست‌گذاری عمومی، با پژوهش‌های سنتی در این زمینه می‌تواند کاملاً متفاوت باشد.

بنا به روایت *ماژرزاک*، تهیه مدل مقدماتی مسئله موضوع مهمی است که در مرحله «آماده‌سازی»، اطلاعات مقدماتی آن جمع‌آوری، و در مرحله «مفهوم‌سازی» با تهیه مدل مقدماتی به انجام و با اصلاح و بسط و توسعه این «مدل» در فرایند پژوهش تداوم می‌یابد. در این پویا، گردآوری اطلاعات به ویژه اطلاعات حاصل از مصاحبه با کنشگران عرصه سیاست عمومی و توجه به جنبه‌های متفاوتی که در مدل‌سازی مسئله اجتماعی ممکن است از این نظر وجود داشته باشد و چاره‌جویی در مورد رسیدن به مدلی یگانه و مورد اتفاق نظر (مثلاً هم از دیدگاه اقتصادی و هم از دیدگاه اجتماعی) بسیار حایز اهمیت است (۱). اساساً در عرصه سیاست‌های عمومی آب نوعاً با مسائل اجتماعی پیچیده‌ای روبرو هستیم که از چند بُعد، اثر و علت تشکیل شده است. چنین قیدی در پژوهش‌های

سنتی معمولاً وجود ندارد و پژوهش‌گر بر مبنای مدل مشخصی که گرایش بیشتر به نگاه اقتصادی یا اجتماعی و یا محیط زیستی دارد، کار خود را انجام می‌دهد.

از این دیدگاه، ابداع و توسعه قالب‌ها و الگوهای مختلف، امکانات بیشتری را در اختیار پژوهش‌گر برای استفاده از مدل یگانه‌ای که بتواند نظرات و دیدگاه‌های مختلف را در خود جمع کند و داد و ستدی میان آنها برقرار سازد فراهم می‌شود. خوشبختانه دیدمان توسعه پایدار (در نظر گرفتن سه هدف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی به طور توأمان) و پیاده‌سازی آن در حوزه مدیریت آب به عنوان مدیریت یکپارچه یا به هم پیوسته منابع آب (IWRM) به طور قابل توجهی چنین قابلیت‌هایی را فراهم ساخته است. سیاست پژوهی در بهترین حالت به موضوع موازنه و مصالحه‌گروداران یا جناح‌های مختلف صنفی و سیاسی می‌پردازد. خوشبختانه چارچوب‌های مفهومی و تحلیلی برآمده از این رویکرد، این امکان را به پژوهش‌گر می‌دهد. چنین داد و ستدی در جریان پژوهش‌های سنتی معمولاً اتفاق نمی‌افتد.

بر اساس مدل مسئله اجتماعی پژوهش، محقق پرسش‌هایی را که درباره نوع اثری که پژوهش باید بر محیط سیاست‌گذاری داشته باشد (تعریف بهتر مسئله، شناسایی راه‌حل‌های مختلف و یا مقایسه آنها) وجه یا وجوهی از مسئله که مورد توجه پژوهش است، شناسایی متغیرهای انعطاف‌پذیر و پرسش‌های خاص حول چنین متغیرها، مطرح می‌سازد. اگر مدل مسئله فقط بیانگر یک دیدگاه یا حتی یک رشته تخصصی باشد، نمی‌توان چندان امیدوی به طرح پرسش‌های مناسب برای پژوهش داشت. از این رو چندان بیراه نیست که با تغییر دیدمان توسعه در مدیریت آب، اساساً نوع پرسش‌هایی که در پژوهش مطرح می‌شود، تغییر اساسی پیدا می‌کند و این تحول می‌تواند از سیاست پژوهی به ساحت سایر پژوهش‌ها نیز سرایت کند.

• توجه به عمل و تغییر

از نظر *اتزیونی* سیاست پژوهی اساساً معطوف به تغییر جهان پیرامون است، در حالی که پژوهش‌های پایه در جستجوی کشف نحوه کارکرد آن است. او سیاست پژوهی را از پژوهش‌های کاربردی (یا شاید دیگر پژوهش‌های کاربردی) از آن نظر متفاوت می‌داند که سیاست پژوهی در اتخاذ سیاست دخالت دارد و پژوهش کاربردی در اجرای مؤثرتر سیاست‌ها. به نظر وی در رویارویی با واقعیت‌های محیط پیرامونی و برای تغییر آنها، انعطاف‌پذیری و چکش‌خواری توصیه‌ها از بارزترین خصوصیات این نوع پژوهش است. این خصوصیت، سیاست پژوهی را نسبت به هزینه‌های اجرا و به کارگیری منابع، کسب فایده‌ها و افکار عمومی و مقاومت‌های احتمالی اقشار مختلف، در مقایسه با پژوهش‌های پایه بسیار حساس‌تر می‌کند. همین نکته در مقایسه متغیرهایی که انعطاف‌پذیری متفاوتی نسبت به تغییر دارند در نظر گرفته می‌شود و سیاست پژوهی تمرکزش بر متغیرهایی است که تغییرات آنها با توجه به منابع اقتصادی، سرمایه‌های سیاسی و آموزش عمومی لازم با سهولت نسبی بیشتری امکان‌پذیر است (۲). *ماژرزاک* هم توجه به نکته آخر را در طراحی پرسش‌های پژوهش در کانون توجهات قرار داده است (۱).

در توضیح دامنه بررسی، *اتزیونی* به جامعیت بیشتر و گستردگی کار سیاست پژوهی در انتخاب متغیرها نسبت به پژوهش‌های پایه (که جهان واقعی را به برش‌های کوچک تحلیلی و تجربی تقسیم می‌کنند) توجه داده است (۲).

برای پیاده‌سازی اصول فوق پس از مشخص کردن پرسش‌های پژوهش، نوبت جمع‌آوری و تحلیل تکنیکی اطلاعات می‌رسد. روش‌های مختلفی برای این منظور وجود دارد. پاره‌ای از روش‌ها وابسته به اطلاعات از قبل موجود است. برخی شامل گردآوری داده‌ها و تولید اطلاعات جدید و مواردی شامل ارزیابی فایده-هزینه شقوق

مختلف سیاستی است. در سیاست پژوهی تأکید بیشتر بر تحلیل توصیه‌های تحقیق و انتقال نتایج است. در این تحلیل‌ها زمینه و متن اجتماعی، سیاسی و سازمانی باید به طور صریح و روشن در نظر گرفته شود. به این منظور باید کنشگران مؤثر در اجرای توصیه‌ها و قدرت آنها در حوزه سیاست‌گذاری و پارامترها و فرایندهای سازمانی مورد توجه قرار گیرند. پیش‌بینی پیامدهای بالقوه توصیه‌ها، برآورد احتمال اجرای هر توصیه، از اقدامات اضافی دیگر قبل از توصیه‌نهایی نسبت به پژوهش‌های معمول کاربردی است. در این تلاش‌ها، ویژگی‌های جامعه‌ای که قرار است سیاست در آن اجرا شود مورد بررسی قرار می‌گیرد و تلاش می‌شود تا پیش‌بینی ابزارهای اجرای خط‌مشی و انتخاب ابزارها به درستی انجام گیرد و بدین ترتیب در مرحله اجرا فاصله بین وضع موجود و وضع مطلوب کاهش یابد. در نتیجه، خط‌مشی‌های تدوین‌شده در حل مشکلات عمومی کارآمد و مؤثر خواهند بود و خط‌مشی مطلوب وضع می‌شود. اما در صورت عدم استفاده از رویکرد سیاست‌پژوهی در امر سیاست‌گذاری، با احتمال بیشتر سیاست‌گذار با سیاست‌هایی روبرو خواهد شد که در مقام اجرا فاصله بین وضع موجود و مطلوب آنها زیاد و همین امر باعث می‌شود پژوهش در جلب اعتماد سیاست‌گذاران و حل مشکلات عمومی ناتوان باشد (۱).

برقراری ارتباط

مؤلفه مهم دیگر و شاید مهم‌ترین مؤلفه، نوع ارتباط میان پژوهش‌گر و سیاست‌گذار در فرایند پژوهش است. البته بحث جامع‌تری در این زمینه در مورد طرف سوم ارتباطات مربوط به سیاست‌پژوهی وجود دارد (نهادهای غیر دولتی و گروه‌های متأثر و ذیمدخل در سیاست‌ها) که برای تمرکز بر این رابطه دوجانبه فعلاً از بسط آن صرف نظر می‌شود (۴ و ۵). ارتباط پژوهش‌گر و سیاست‌گذار، به شیوه‌های گوناگون و متنوعی برقرار می‌شود که هم به شکل گفت و گوی حضوری و هم از طریق کارکنان سیاست‌گذار، رسانه‌های خبری و گروه‌دارانی که به سیاست‌گذار دسترسی دارند یا حمایت آنها بر اجرای سیاست‌ها مؤثر است، جریان پیدا می‌کند. ارتباط از شروع تحقیق آغاز و تا پایان برقرار می‌ماند. شروع و حفظ این رابطه نیاز به زحمت و تعهد جدی طرفین دارد.

برای تضمین انتشار مناسب و کافی سیاست‌پژوهی، محقق باید به طرق مختلف با گروه‌داران گوناگونی ارتباط بگیرد. سیاست‌پژوه باید قادر باشد با موفقیت با گروه‌داران مختلف اعم از مقامات اداری، رهبران گروه‌های اقلیت یا آب‌بران در مصارف مختلف آب ایجاد تعامل کند.

ارتباط نزدیک و مستمر میان محقق و سیاست‌گذار، کارکردهای مهم و نتیجه‌بخشی برای هر دو طرف می‌تواند داشته باشد که در ذیل به توضیح انتظارات هریک از طرفین از این رابطه می‌پردازیم.

• انتظارات از دید سیاست‌گذار

از دیدگاه سیاست‌گذار یادگیری و مطلع‌شدن از اطلاعاتی که ممکن است در آینده به کار آید و درک محدودیت‌ها و واقعیت‌های تحقیق، مهم است. هر چند که سیاست‌گذار اساساً در پی نتایج و توصیه‌های تحقیق است، اما حتی به طور ضمنی نسبت به مسائل زمینه‌ای و حاشیه‌ای تحقیق از نظر سازماندهی کار و مشکلات اطلاعاتی و تحلیلی نیز اطلاعات مهمی به دست می‌آورد. برای برقراری و حفظ رابطه صحیح و دوجانبه میان پژوهشگر و سیاست‌گذار اهمیت دادن به این موضوع از سوی کنشگران سیاسی از پیش نیازهای مهمی است که باید برای آن برنامه‌ریزی شود.

• انتظارات از دید پژوهشگر

از دیدگاه پژوهش‌گر، آگاهی نسبت به تغییرات حوزه سیاست‌گذاری و تأثیر آن بر مطالعات و نایل‌شدن به درک محدودیت‌ها و واقعیت‌های دنیای سیاست‌گذاران مهم است. پژوهش‌گر از ابتدای پژوهش و شروع آماده‌سازی سیاست‌پژوهی به اطلاعاتی از محیط اجتماعی سیاسی نیاز دارد که شامل گستره‌ای از تعریف‌ها، مفروضات و ارزش‌ها و علل و راه‌حلهایی است که کنشگران سیاسی برای مسئله اجتماعی قائلند. محقق بر اساس اطلاع از این دیدگاه‌ها می‌تواند درباره میزان دشواری انجام سیاست‌پژوهی در مورد مسئله اجتماعی مشخص مانند افزایش نرخ آب کشاورزی و یا خودکفایی محصولات اساسی به دست آورد. اطلاعات کسب‌شده در گام‌های بعدی و عمدتاً در ضمن ایجاد رابطه دوجانبه و دریافت بازخورد از کنشگران حاصل می‌شود.

ایجاد ارتباط و ارائه یافته‌ها نباید موقوف به اتمام تحقیق شود، چون استفاده از نتایج آن در معرض تردید جدی قرار می‌گیرد. چون وقتی طرح‌ها و ایده‌ها قبل از ارائه رسمی با سیاست‌گذاران در میان گذاشته شود، آنها فرصت لازم برای جذب برنامه‌ها و اندیشه‌های جدید و سازگار شدن با آنها را پیدا می‌کنند. در این خصوص انتخاب زمان مناسب و مکان مناسب برای اطلاع‌دهی حائز اهمیت است. علاوه بر این دو عامل، باید بر عرضه مؤثر یافته‌ها و اطلاعات (به صورت شفاهی و یا مکتوب) تأکید کرد. برخلاف ارائه یافته‌های سنتی که عمدتاً به شکل مکتوب است، در سیاست پژوهی جابه‌جا از کلام و ارتباط شفاهی استفاده زیادی می‌شود. بنابراین برای اثربخشی ارتباط شفاهی، سیاست پژوه علاوه بر مهارت‌های تکنیکی یا تخصصی باید در پی ارتقای مهارت‌های کلامی خود نیز باشد، چون این مهارت با اشتیاق بیشتری مورد استقبال واقع می‌شود. این نوع مهارت‌ها به شیوه‌ای متفاوت در ارتباط با توجیه و یا اخذ بازخورد از افکار عمومی نیز مطرح است.

اطلاعات مکتوب در سیاست پژوهی می‌تواند به صورت مختصر درباره «مسئله» و یا «برگه گزینه‌های تصمیمات» باشد. اما در مجموع استفاده از روش‌های گوناگون و ابزارهای چندرسانه‌ای به ارائه مؤثرتر کمک زیادی می‌کند. از آنجایی که دوجانبه بودن ارتباطات اهمیت دارد، سیاست پژوه نباید فقط اطلاعات را بازگو کند، بلکه باید بتواند بازخورد آن را نیز کسب کند. این اقدام به ویژه در مراحل تحلیل توصیه‌های تحقیق و انتقال نتایج حائز اهمیت بیشتری است.

اترئیونی بسیاری از یافته‌هایی که موتورهای جستجوگر مانند گوگل در شبکه اینترنت با مدخل «روش‌شناسی سیاست پژوهی» پیدا می‌کنند را سیاست پژوهی نمی‌داند، چون از همان شیوه ارتباطی، نحوه انتشار یافته‌ها و زبان آکادمیک مورد استفاده

پژوهش‌های کاربردی بهره‌مند شده‌اند. به عقیده وی با تعمق در روش‌شناسی به کار گرفته‌شده آنها، این یافته‌ها همان پژوهش‌های پایه‌ای محسوب می‌شوند و نه سیاست‌پژوهی. او برای اثبات صحت مدعای خود از مصادیق متعددی نام می‌برد و از برخی از دلایل احتمالی پرده برداری می‌کند (۲). البته نهادهای دیگری هم به نقد تفصیلی‌تر کارهای انجام شده در این زمینه اهتمام داشته‌اند (۳).

نتیجه‌گیری

سیاست پژوهی نوعی تحقیق کاربردی است که در کمال مطلوب خود به شکل پویا و روشمندی به مسئله‌یابی و تحلیل و توصیه می‌پردازد تا به سیاست‌گذاران پیشنهادها و واقع‌گرایانه و عملی برای کاهش مشکلات ارائه دهد. سیاست پژوهی به منظور تأثیر بر تغییر سیاست‌ها مورد استفاد قرار می‌گیرد، اما هر پژوهشی با هدف ارائه توصیه‌ها برای سیاست‌گذاری، سیاست پژوهی نیست. سیاست پژوهی در نحوه تعریف مسئله و پرسش‌ها و بررسی پیامدهای تغییر و انتقال یافته‌ها با دیگر پژوهش‌ها متفاوت است. انجام سیاست پژوهی مؤثر تنها محدود به دانش کلی در مورد یک موضوع خاص (مثل آموزش و توسعه ظرفیت‌ها) نمی‌شود، همچنین سیاست پژوهی صرفاً مهارت در کاربرد ابزارها و روش‌های تحلیلی گوناگون نمی‌باشد. همان‌طور که اشاره شد، این رویکرد ارتباطی، مفاهمی و چندبُعدی است، به دلیل اینکه سیاست‌های عمومی نوعاً در پی حل مسائل اجتماعی پیچیده‌ای است که از چند بُعد، اثر و علت تشکیل شده است. با توجه به اینکه سیاست پژوهی به امر پژوهش در سیاست‌گذاری می‌پردازد، روش‌های پژوهشی آن بیشتر کاربردی و عملیاتی است. به طور مستمر به مشکلات توجه می‌شود و گرایش به تعامل و عمل در آن بالا است.

خصوصیات فوق از آن جهت بر روش کار سیاست پژوهی بار شده است تا اعتبار پژوهش و امکان اثرگذاری را افزایش دهد. این اعتبار با کسب آگاهی و یادگیری کنشگران سیاسی در جریان پژوهش، انتقال درک درست از مسئله اجتماعی و علت آن به خط‌مشی‌گذار، شناسایی محتوای سیاسی فعالیت‌های انجام‌گرفته و پیامدهای آن حاصل می‌شود. به عبارت دیگر این روش به گونه‌ای مسائل اجتماعی، اطلاعات حساس، مفاهیم و فرضیه‌ها و یافته‌ها را در اختیار سیاست‌گذار قرار می‌دهد تا پژوهش‌نزد سیاست‌گذاران اعتبار پیدا کند و کنشگر سیاسی خود را نسبت به استفاده از نتایج به نوعی دل‌بسته و در بهترین حالت متعهد بداند.

برای آنکه سیاست‌پژوهی پیشنهادها مفید و قابل‌اجرایی را ارائه دهد، لازم است پژوهش‌گر در کل فرایند پژوهش، به منظور رسیدن به نتایج کاربردی به درک عرصه سیاسی نائل شود، چرا که سیاست‌ها به عرصه سیاسی ارائه می‌شود. این مهم با زمینه‌سازی مناسب قبلی و اقدامات کاملاً متمایز در تحلیل توصیه‌های تحقیق، انتقال نتایج از طریق حضور پژوهش‌گر در میدان کنشگری و کنشگران سیاسی میسر می‌شود.

اما با آشنایی بیشتر با خصوصیات این نوع پژوهش کاربردی- عملیاتی، پرسش‌هایی از نظر اجرایی و برنامه‌ریزی، نسبت آن با سایر پژوهش‌ها و از نظر نهادی مطرح می‌شود، مانند:

- چگونه می‌توان پژوهشی با این خصوصیات را در کشور اجرا کرد؟ آیا نمونه‌های سیاست‌پژوهی در حوزه آب و غیر آب در کشور وجود دارد؟ در سایر کشورها چه؟ با توجه به انحصاری بودن استفاده و در مواردی محرمانه‌بودن این مطالعات چگونه می‌توان به آنها و نحوه برنامه‌ریزی و اجرایشان دسترسی داشت؟

• نسبت سیاست پژوهی و آینده پژوهی چگونه باید تعریف شود؟ نسبت سیاست پژوهی با سایر پژوهش‌های کاربردی چیست؟ آیا نمی‌توان با استفاده از خصوصیات این پژوهش‌ها از یافته‌های مناسب دیگر پژوهش‌ها استفاده مؤثرتری کرد؟ آیا نمونه‌هایی از این نظر در سطح جهان موجود است؟ اساساً آیا الگوسازی‌های دیگری برای نشان‌دادن انواع ارتباطات میان یافته‌های علوم اجتماعی و سیاست‌گذاری وجود ندارد؟

• آیا لزوماً سیاست پژوهی به سفارش یا توسط نهادهای حکومتی باید انجام شود؟ آیا در کشور ما این شیوه پژوهش به طور صوری یا واقعی شناخته شده و در حال حاضر نهادهایی مسئول برنامه‌ریزی یا انجام آن هستند؟ آیا دانشگاه‌ها برای سیاست‌پژوهی مناسب‌اند و اساساً چه نهادهایی با چه خصوصیت‌هایی برای سیاست‌پژوهی مناسب هستند؟

اندیشکده تدبیر آب ایران در صدد است تا در صفحه اصلی تارنمای خود پنجره‌ای را به این موضوع اختصاص دهد و در آن به پاسخگویی پرسش‌هایی مانند پرسش‌های بالا و دیگر پرسش‌ها مشابه بپردازد. منتظر همکاری و دریافت نظرات شما از طریق این تارنما هستیم.

۱. ماژزاک، آن (۱۳۷۹)، روش‌های سیاست‌پژوهی / پژوهش برای سیاست‌گذاری، ترجمه هوشنگ نایی، موسسه فرهنگی انتشاراتی تبیان.
۲. Etzioni, Amitai (۲۰۰۶). **The unique methodology of policy research**. The Oxford Handbook of Public Policy. Edited by Michael Moran, Martin Rein and Roert E. Goodin, Oxford University Press.
۳. Milani, Carlos R. S. (۲۰۰۵), **Evidence-based policy research**: critical review of some international programmes on relationships between social science research and policy-making. MOST-۲ Policy Papers series. Policy Paper ۱۸. UNESCO.
۴. Papanagnou, Georgios (۲۰۱۰). **Research, discourses and democracy/Innovating the social science-policy nexus**, MOST-۲ Policy Papers series. Policy Paper ۲۰, UNESCO.
۵. Sipilä, Jorma (۲۰۰۹). MOST-Phase ۲- Formative Review (۲۰۰۴-۲۰۰۷). Final Evaluation Report. UNESCO.

تا زمانی که مطالعات و پژوهش‌های آب کشور، بیشتر جنبه‌های فنی و سازه‌ای دارند، چندان به کار سیاست‌گذاری‌ها نمی‌آیند. ضرورت اتکای سیاست‌گذاری‌ها به مستندات تخصصی علوم اجتماعی، هنوز فراگیر نشده است. اکنون ماهیت مسائل و مشکلات اجتماعی آب پیچیده‌تر از آن شده است که بتوان آنها را فقط با کمک «عقل سلیم» و «ذوق لطیف» مدیران و سیاست‌گذاران حل و فصل کرد. این جستار در جستجوی شروطی است که بتواند به نحو بهتری مطالعات و پژوهش‌ها را نسبت به نیازهای واقعی و دوراندیشانه سپهر سیاست‌گذاری پاسخگو سازد.

نشانی: تهران. خیابان کریم‌خان زند. خیابان نجات‌اللهی شمالی. روبروی بیمارستان
محب یاس. پلاک ۲۱۲. طبقه ۴. تلفن: ۸۸۹۴۷۳۰۰ - ۸۸۹۴۷۴۰۰

www.iwpri.ir